

Utbildningsutskottets betänkande

1984/85:12

om hemspråksundervisningen i grundskola och gymnasieskola m. m.
(prop. 1984/85:100)

Propositionen

I proposition 1984/85:100 bilaga 10 (utbildningsdepartementet) har regeringen efter föredragning av statsråden Hjelm-Wallén och Göransson under rubriken Språk- och kulturarvsutredningen m. m. (s. 92–114)

dels föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad som i propositionen har förordats i fråga om förutsättningarna för rätt till hemspråksundervisning i grundskolan och i gymnasieskolan,

2. godkänna vad som i propositionen har förordats om hemspråksundervisningens förläggning i förhållande till annan verksamhet i grundskolan,

3. godkänna vad som i propositionen har förordats om anordnande av hemspråksklasser och sammansatta klasser på grundskolans låg- och mellanstadier,

4. godkänna vad som i propositionen har förordats om pedagogisk utvecklingsverksamhet för undervisning av finskspråkiga elever i grundskolan,

5. godkänna vad som i propositionen har förordats om försöksverksamhet med tvåspråkig undervisning för finskspråkiga elever på grundskolans högstadium,

6. godkänna vad som i propositionen har förordats om studier av hemspråk som utökad studiekurs i gymnasieskolan,

7. godkänna vad som i propositionen har förordats om försöksverksamhet med utbildning inom vårdområdet för tvåspråkiga i gymnasieskolan,

8. godkänna vad som i propositionen har förordats om att statens institut för läromedelsinformation även i fortsättningen skall handha verksamhet med läromedel för minoritets- och invandrarundervisning.

dels berett riksdagen tillfälle att ta del av

9. vad som i propositionen har anförts om interkulturellt synsätt i undervisningen, om helhetssyn förskola-skola och i övrigt om undervisning för elever med annat hemspråk än svenska.

Motionerna

1984/85:797 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari – med hänvisning till vad som anförts i den till socialförsäkringsutskottet remitterade motionen 1984/85:794 – såvitt nu är i fråga yrkas

1. att riksdagen som sin mening uttalar att begreppet hemspråksundervis-

ning bör bytas ut mot modersmålsundervisning, varvid även innehållet i undervisningen skall utvidgas till att omfatta en bred och inträngande undervisning i modersmålets kultur och historia.

2. att riksdagen beslutar att bidrag till kostnader för undervisning i hemspråk och för studiehandledning på hemspråk skall utgå med 1,5 lärarveckotimmar per deltagande elev,

3. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till ändrade bestämmelser för hemspråksundervisning för invandrabarn med syfte

a) att modersmålsundervisning görs obligatorisk och ges samma ställning som övriga obligatoriska ämnen i grundskolan,

b) att, även då hemspråksundervisningsgrupp omfattande fyra elever ej kan ordnas, varje elev skall garanteras minst fem veckotimmar hemspråksundervisning och att statsbidrag skall utgå enligt detta.

4. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till ändring av regler och riktlinjer för undervisningsväsendet beträffande skolans roll i kampen mot rasismen i enlighet med innehållet i motionen,

5. att riksdagen som sin mening uttalar att invandrabarnen i största möjliga utsträckning bör beredas möjlighet till undervisning i enspråkig grupp,

7. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag om utbildning av lärare i svenska som främmande språk i enlighet med vad som anförs i motionen.

1984/85:1148 av Sylvia Pettersson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att kommunerna bör ges möjlighet till en friare användning av statsbidraget till hemspråkstråning i grundskolan.

1984/85:1346 av Margareta Palmqvist m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behov av medel till förstärkta insatser för det svenska språkets utveckling i invandratåta områden.

1984/85:1545 av Margareta Palmqvist m. fl. (s) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna behovet av samordnade statsbidrag för hemspråkstråning i förskolan och hemspråksundervisning i grundskolan,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att vid en översyn av statsbidragen till hemspråksundervisning hänsyn skall tas till förhållanden i kommuner med många invandrare och samtidigt många språkgrupper.

1984/85:1853 av Tore Claeson (vpk) och Alexander Chrisopoulos (vpk) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en översyn av statsbidragsbestämmelserna för invandrarundervisning bl. a. skall syfta till att förbättra förhållandena för kommuner med hög andel invandrabefolkning.

1984/85:1900 av Gunnel Liljegren (m) och Elisabeth Fleetwood (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag till "lördagsskolor" i enlighet med motionen.

1984/85:2309 av Karin Andersson m. fl. (c) vari – med hänvisning till vad som anförts i den till socialutskottet remitterade motionen 1984/85:2306 – såvitt nu är i fråga yrkas

1. att riksdagen beslutar uttala sig för interkulturell undervisning som grund för åtgärder inom utbildningsväsendet.

2. att riksdagen begär att regeringen ger skolöverstyrelsen i uppdrag att initiera försöksverksamhet med frivillig hemspråksundervisning utanför schemalagd skoltid på det sätt som föreslås i motionen.

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om benämningen tvåspråkig klass.

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lärarutbildningsfrågor.

1984/85:2498 av Ingemar Eliasson (fp) vari yrkas att riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till åtgärder för att förstärka svenskundervisningen i några få mycket invandrartäta områden.

1984/85:2533 av Björn Samuelson (vpk) och Alexander Chrisopoulos (vpk) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en kraftig upprustning av ämnet svenska som andraspråk i grundskolan och gymnasieskolan bör ske och att därvid beaktas vad som anförts i motionen.

1984/85:2758 av Kenth Skärvik m. fl. (fp) vari – såvitt nu är i fråga – yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om samordningen av hemspråksträning och invandrarundervisning.

1984/85:2818 av Ulf Adelsohn m. fl. (m) vari – såvitt nu är i fråga – yrkas

12. att riksdagen hos regeringen hemställer om nya regler för hemspråksundervisningen i enlighet med vad som i motionen anförts.

1984/85:2822 av Per Unckel m. fl. (m) vari – såvitt nu är i fråga – yrkas

17. att riksdagen hos regeringen begär förslag till nya regler för rätt till hemspråksundervisning i grundskolan i enlighet med vad som i motionen anförts.

24. att riksdagen beslutar att avskaffa rätten till hemspråksundervisning i gymnasieskolan.

Utskottet

Inledning

Riktlinjer för invandrar- och minoritetspolitiken fastlades av 1975 års riksdag (prop. 1975:26, InU 1975:6, rskr 1975:160). De övergripande målen

för denna politik sammanfattades i orden jämlikhet, valfrihet och samverkan. Fortsatta åtgärder för skolans del med anledning av 1975 års beslut om de invandrapolitiska målen vidtogs genom hemspråksreformen, vilken trädde i kraft år 1977 (prop. 1975/76:118, UbU 1975/76:33, rskr 1975/76:391 och prop. 1976/77:22, UbU 1976/77:10, rskr 1976/77:111).

Genom hemspråksreformen blev kommunerna skyldiga att anordna hemspråksundervisning för de elever i grundskolan och gymnasieskolan för vilka ett annat språk än svenska utgör ett levande inslag i deras hemmiljö och vilkas föräldrar eller vårdnadshavare begär det. Hemspråksreformen innefattade också beslut om stödundervisning i svenska samt om utbildning av och tjänster som hemspråkslärare. För förskolans del innebar reformen att statsbidrag infördes till kommunerna för de fem- och sexåringar som får hemspråksträning inom barnomsorgen.

Språk- och kulturarvsutredningen (SKU), som tillkallades år 1981, har haft till uppgift att dels analysera olika frågor som aktualiserats på skolområdet och inom vuxenutbildningen med hänsyn till målen för invandrar- och minoritetspolitiken, dels avge förslag till förändringar. Utredningen överlämnade i oktober 1983 sitt huvudbetänkande (SOU 1983:57) "Olika ursprung – Gemenskap i Sverige. Utbildning för språklig och kulturell mångfald" samt ett delbetänkande om läromedel (SOU 1983:58).

I budgetpropositionen behandlas i ett särskilt avsnitt, rubricerat Språk- och kulturarvsutredningen m. m., vissa förslag som har en principiell karaktär. Dem tar utskottet upp i detta betänkande. En del av förslagen berörs också under vissa anslag i budgetpropositionen. Förslagen i dessa delar samt medelsberäkningar avseende statsbidrag till hemspråksundervisning m. m. behandlar utskottet i kommande betänkanden.

Interkulturellt perspektiv på undervisningen

Mot bakgrund av den utveckling mot ett flerspråkigt och mångkulturellt samhälle som invandringen och den förda invandrapolitiken inneburit anser SKU att det är nödvändigt att förändra skolans arbete. Det måste anpassas till den förändrade situationen för att bl. a. bidra till att förhindra och förebygga uppkomst av fördomar och negativa attityder mot invandrare och för att åstadkomma positiva attitydförändringar.

Föredragande statsrådet ansluter sig till SKU:s allmänna utgångspunkter avseende ett interkulturellt synsätt i undervisningen och har ingenting att erinra mot utredningens förslag att ett utvecklingsarbete inleds inom ramen för tillgängliga resurser. Han framhåller att värderingar som präglas av en ömsesidig respekt för olika kulturellt betingade förhållningssätt ligger i linje med skolans mål och riktlinjer och att ett interkulturellt synsätt därför inte förutsätter särskilda resurser eller ändringar i kursplaner. Det bör innefattas i skolans verksamhet, anser statsrådet, och beaktas inom ramen för befintliga ämnen och kursplaner.

Riksdagen bereds tillfälle att ta del av vad som i propositionen anförts om interkulturellt synsätt i undervisningen.

I motion 1984/85:2309 yrkande 1 (c) föreslås att riksdagen i enlighet med vad SKU förordnat gör ett *principuttalande om interkulturell undervisning* som grund för åtgärder inom utbildningsväsendet. Motionärerna framhåller bl. a. att ett sådant uttalande behövs för att ett interkulturellt perspektiv skall prioriteras i utbildningen av skolans personal.

Utskottet instämmer helt i uppfattningen att ett interkulturellt perspektiv måste läggas på undervisningen för att bl. a. motverka negativa attityder och fördomar inte bara hos majoritetsbefolkningen utan också hos olika etniska minoritetsgrupper. Undervisningen i skolan bör alltså, som föredragande statsrådet framhållit, syfta till att öka förståelsen och den ömsesidiga respekten för olika kulturellt betingade förhållningssätt. Ett interkulturellt synsätt i skolans verksamhet måste givetvis bygga på kunskap och medvetenhet hos lärare och andra personalkategorier inom skolan. Utskottet delar motionärernas uppfattning att ett interkulturellt perspektiv måste ingå som en aspekt i grundutbildningen för lärare och i fortbildningen av lärare och andra personalgrupper. Mot bakgrund av de starka uttalanden som görs i propositionen om betydelsen av ett interkulturellt synsätt i undervisningen utgår utskottet från att motionärernas syfte tillgodoses utan att riksdagen gör något eget principuttalande i frågan. Utskottet föreslår därför att riksdagen avslår yrkande 1 i motion 1984/85:2309.

I motion 1984/85:797 yrkande 4 (vpk) begärs förslag till regler och riktlinjer beträffande *skolans roll i kampen mot rasismen*.

Ett likalydande yrkande om denna viktiga fråga har utskottet behandlat vid två tidigare tillfällen. Beträffande motiveringen för sitt avstyrkande av de då aktuella motionsyrkandena hänvisar utskottet till betänkandet UbU 1983/84:5. I detta betänkande redovisade utskottet vissa åtgärder som har vidtagits och som ligger i linje med syftet i motionen. Utskottet pekade bl. a. på innehållet i skolöverstyrelsens (SÖ:s) omfattande handlingsprogram för verkets arbete med invandrarfrågor och på vad som föreskrivs i läroplanen för grundskolan (Lgr 80) i invandrarfrågor. Vidare erinrade utskottet om diskrimineringsutredningens (A 1978:06) förslag till åtgärder inom hela skolsystemet. Utskottet instämde med motionärerna då det gäller skolans roll i kampen mot rasism. Enligt utskottets uppfattning borde emellertid de uppgifter och skyldigheter som ankommer på skolan för att motverka rasism kunna fullgöras utan att riksdagen av regeringen begärde de åtgärder som föreslogs i motionen.

Utskottet vidhåller denna sin uppfattning och vill därjämte framhålla att den ökade vikt som utskottet förutsätter successivt kommer att läggas vid ett interkulturellt synsätt på undervisningen i skolan och på utbildningen av skolans personal bör kunna få stor betydelse när det gäller att motverka invandrarfientlighet och rasistiska tendenser.

Mot den nu angivna bakgrunden kan motionärernas syfte enligt utskottets mening anses tillgodosett utan att särskilda regler och riktlinjer utfärdas. Motion 1984/85:797 yrkande 4 avstyrks alltså.

Rätten till hemspråksundervisning m. m.

I detta avsnitt behandlar utskottet inledningsvis ett par *terminologiska frågor*.

Föredragande statsrådet biträder SKU:s förslag att termen hemspråk i fortsättningen används som samlingsbenämning för undervisning på invandrarelevernas språk och att man där så är möjligt använder språkets namn på samma sätt som svenska används som enda benämning för svenska som modersmål. Statsrådet har också anslutit sig till SKU:s förslag att termen svenska som andraspråk skall ersätta det tidigare uttrycket svenska som främmande språk. Däremot biträder han inte utredningens förslag att termen hemspråksklass ersätts med termen tvåspråkig klass.

Enligt motion 1984/85:797 yrkande 1 i denna del (vpk) bör benämningen hemspråk bytas ut mot modersmål.

Riksdagen har vid upprepade tillfällen i enlighet med utskottets förslag avslagit motsvarande motionsyrkanden. Utskottet har därvid hänvisat bl. a. till att benämningen hemspråk anknyter till det språk som används i barnets hem och till att benämningen modersmål inte längre används i skolförordning eller läroplaner då det gäller svenska språket. Hemspråk är numera en inarbetad och välkänd benämning. Med det anförda ansluter sig utskottet till föredragande statsrådets uppfattning och avstyrker således motion 1984/85:797 yrkande 1 i denna del.

I motion 1984/85:2309 yrkande 3 (c) föreslås att benämningen hemspråksklass inte längre skall användas i officiellt sammanhang. Motionärerna anser att dessa klasser, där undervisningen ges på ett invandrarspråk och på svenska, i enlighet med SKU:s förslag bör få den mer adekvata benämningen tvåspråkig klass.

I likhet med föredragande statsrådet anser utskottet att det inte finns tillräckliga skäl att ändra den väl etablerade benämningen hemspråksklass. Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion 1984/85:2309 yrkande 3.

Rätt till hemspråksundervisning har enligt 1976 års riksdagsbeslut (prop. 1975/76:118, UbU 1975/76:33, rskr 1975/76:391) alla barn och ungdomar för vilka ett annat språk än svenska utgör ett levande inslag i hemmiljön.

Enligt propositionen har den hittillsvarande definitionen "ett levande inslag i hemmiljön" fått en vidare tolkning än vad som kan anses ha varit avsikten i besluten om hemspråksreformen. Många elever har sålunda kommit att delta i hemspråksundervisning utan att ha den bakgrund i hemspråket som egentligen förutsatts. Mot denna bakgrund anser föredragande statsrådet att definitionen "barnets dagliga umgängesspråk i hemmet"

bättre motsvarar intentionerna med hemspråksundervisningen. Den i propositionen förordade definitionen innebär att normalt minst en förälder/vårdnadshavare har ett annat språk än svenska som sitt modersmål och använder det språket i sitt umgänge med barnet. Det anges också att barnet skall ha etablerade kunskaper i hemspråket och att hemspråksundervisningen under inga omständigheter bör få karaktären av nybörjarundervisning. Vidare utsägs klart att kommunernas skyldighet att anordna hemspråksundervisning begränsas till ett hemspråk för varje elev. Möjligheten skall kvarstå för länskolnämnden att befria en kommun från skyldigheten att anordna hemspråksundervisning och studiehandledning.

De preciseringar i fråga om rätten till hemspråksundervisning som görs i propositionen i förening med det allmänt minskade elevunderlaget i skolan förväntas på sikt medföra en viss minskning i behovet av resurser för hemspråksundervisning. I propositionen anmäls vidare att riktlinjer i form av föreskrifter och allmänna råd avses bli utfärdade till stöd för kommunerna i vad avser vilka elever som skall omfattas av rätten till hemspråksundervisning.

I motionerna 1984/85:2818 (m) och 1984/85:2822 (m) föreslås mer restriktiva regler för rätten till hemspråksundervisning.

Det synsätt som kommer till uttryck i motion 1984/85:2818 och som utgör motivering även för den nu aktuella delen av den andra motionen kan sammanfattas på följande sätt.

Hemspråksundervisningen skall koncentreras till förskolan och till skolans låg- och mellanstadier. Tyngdpunkten i undervisningen för invandrabarn i högre åldrar bör ligga på att barnen skall lära sig svenska samt att med hjälp av handledning på hemspråket öka möjligheterna för dem att ta del av den ordinarie verksamheten i klassen. Hemspråksundervisning på högstadiet bör alltså enligt motionen endast undantagsvis bli aktuell. För gymnasiestudierande bör eventuell nödvändig hemspråksträning ske i andra former, t. ex. genom studieförbund eller invandrarorganisationer. I motionen föreslås att det i samband med omorganisationen av hemspråksundervisningen prövas hur en begränsning av antalet undervisningstimmar kan göras utöver vad regeringen föreslagit. Därvid bör undersökas vilka språk som bör berättiga till hemspråksundervisning, minsta elevantal för start av hemspråksundervisning, hur många och vilka i hemmet som skall tala språket för att hemspråksundervisning skall erbjudas samt vilka krav som skall ställas i fråga om lärarnas kompetens.

I yrkande 12 i motion 1984/85:2818 och i yrkande 17 i motion 1984/85:2822 begärs nya regler för hemspråksundervisningen. Enligt yrkande 24 i sistnämnda motion föreslås riksdagen besluta att avskaffa rätten till hemspråksundervisning i gymnasieskolan. Yrkandena är kopplade till förslag om minskad medelsanvisning under grundskole- och gymnasieskoleanslagen.

Med anledning av de tre motionsyrkandena vill utskottet först erinra om att det övergripande målet för skolans hemspråksundervisning enligt propo-

sitionen alltså bör vara att främja aktiv tvåspråkighet. Undervisningen av elever med annat hemspråk än svenska bör, anser föredragande statsrådet, syfta till att stödja elevens språkutveckling med förankring i det egna modersmålet.

Utskottet ansluter sig till vad som i propositionen anförts om målet för och syftet med skolans hemspråksundervisning. Utskottet instämmer också i uttalandet i propositionen att rätten till hemspråksundervisning bör grundas på den enskilda elevens behov av språkstöd.

Enligt utskottets mening är de begränsningar i rätten till hemspråksundervisning som *motionärerna förordar inte förenliga med nyss nämnda grundläggande principer*. Att endast ge hemspråksundervisning i förskola och på grundskolans låg- och mellanstadier torde innebära att målet för undervisningen, dvs. aktiv tvåspråkighet, måste ändras. En regel om visst minsta antal elever för att få starta undervisning liksom ett uteslutande av vissa språk strider mot utgångspunkten att skolans åtgärder skall utgå från varje elevs individuella förutsättningar och behov av språkstöd.

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motionerna 1984/85:2818 yrkande 12 och 1984/85:2822 yrkandena 17 och 24 i den del yrkandena avser rätten till hemspråksundervisning. Utskottet föreslår att riksdagen godkänner vad som i propositionen förordats i fråga om förutsättningarna för rätt till hemspråksundervisning i grundskolan och i gymnasieskolan.

Hemspråksundervisning och studiehandledning på hemspråk i grundskolan

Enligt propositionen bör det även i fortsättningen vara frivilligt för eleven att delta i hemspråksundervisning och studiehandledning på hemspråk.

Obligatorisk skyldighet att delta i hemspråksundervisning i grundskolan föreslås i motion 1984/85:797 yrkande 3 a (vpk). Motionärerna anser att invandrabarnen i dag befinner sig i en alarmerande situation. Dessa barn riskerar enligt motionärerna allvarliga störningar i språkutvecklingen, psykisk instabilitet och kliven identitetsutveckling, och de får ett sämre utgångsläge för fortsatt utbildning. Motionärerna, som framhåller att ingen ifrågasätter att modersmålsundervisningen är obligatorisk för svenska barn, anser det nödvändigt att göra hemspråksundervisningen obligatorisk för att invandrabarnen skall få samma utvecklings- och utbildningsmöjligheter som svenska barn.

Alltsedan hemspråksreformen genomfördes har utskottet haft att behandla motionsyrkanden av denna innebörd. Dessa har avstyrkts av utskottet främst med hänvisning till att obligatorisk hemspråksundervisning inte går att förena med den av riksdagen år 1975 fastlagda principen om valfrihet. Riksdagen har intagit samma ståndpunkt. Utskottet finner inte anledning för riksdagen att frånga tidigare fattade beslut att deltagande i hemspråksunder-

visning och studiehandledning på hemspråk skall vara frivilligt. Utskottet avstyrker alltså motion 1984/85:797 yrkande 3 a.

Utskottet övergår nu till frågan om *hemspråksundervisningens förläggning i förhållande till annan verksamhet i grundskolan.*

Det är enligt propositionen önskvärt att hemspråksundervisning skall kunna erbjudas elever utanför schematid eller under t.ex. tid för fria aktiviteter som ett alternativ där det är praktiskt genomförbart med hänsyn till bl. a. tillgängliga resurser och lärarnas tjänstgöring. Denna fråga måste, anför det, självfallet avgöras på lokal nivå, där en bedömning med utgångspunkt i lokala och individuella förutsättningar och behov kan göras.

Önskemål rörande undervisningens förläggning utgör en av utgångspunkterna för hemställan om nya regler för hemspråksundervisningen i motionerna 1984/85:2818 (m) och 1984/85:2822 (m). Motionärerna anser att invandrareleverna går miste om värdefull undervisning när hemspråksundervisningen sker på för klassen gemensam schemalagd tid. De föreslår därför att denna undervisning förläggs till tid utanför ordinarie schema.

Utskottet vill peka på att det är många faktorer som måste vägas in i sammanhanget, bland dem tillgång på lärarkrafter, resurstillgången i övrigt och framför allt skoldagens längd för de elever som berörs. Utskottet delar den uppfattning i fråga om förläggning av hemspråksundervisningen som redovisas i propositionen och vill särskilt stryka under att beslut i dessa avseenden måste få fattas på lokal nivå. Endast där finns det förutsättningar att göra de schematekniska och andra bedömningar det här är fråga om.

Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen godkänner vad som i propositionen förordats om hemspråksundervisningens förläggning i förhållande till annan verksamhet i grundskolan och avslår motionerna 1984/85:2818 yrkande 12 och 1984/85:2822 yrkande 17 i nu berörda delar.

Enligt motion 1984/85:2309 yrkande 2 (c) bör riksdagen hos regeringen begära att SÖ får i uppdrag att initiera försöksverksamhet med *frivillig hemspråksundervisning* utanför schemalagd skoltid. I motiveringen för yrkandet hänvisas bl. a. till den frivilliga hemspråksundervisning för vissa språkgrupper som Stockholms skoldirektion administrerar och finansierar och som äger rum på lördagar. Denna verksamhet tas även upp i motion 1984/85:1900 (m). Motionärerna anser att det är påvisat att denna form av hemspråksundervisning har stora fördelar bl. a. i schematekniska och ekonomiska avseenden. I motionen hemställs att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag till "lördagsskolor" för att få verksamheten prövad i större skala.

Den form av hemspråksundervisning (s. k. lördagsskola) som tas upp i motionerna 1984/85:1900 och 1984/85:2309 är en frivillig verksamhet, förlagd utanför skolans femdagarsvecka. Utskottet vill i sammanhanget erinra om att även invandrarorganisationer anordnar språk- och kulturundervisning på barnens fritid. Dylika former av undervisning bör enligt utskottets mening

ses som ett komplement till den ordinarie hemspråksundervisningen och skall inte regleras av de krav som måste ställas på en reguljär undervisning i vad avser både lärarkrafter och innehåll. Utskottet vill med hänsyn bl. a. härtill inte förorda att riksdagen tar några initiativ till åtgärder av det slag som begärs i de båda motionerna. Utskottet föreslår således att riksdagen avslår motionerna 1984/85:1900 och 1984/85:2309 yrkande 2.

I motion 1984/85:797 yrkande 1 i denna del (vpk) hemställs att riksdagen uttalar att *innehållet i hemspråksundervisningen* – eller modersmålsundervisningen med den term motionärerna använder – skall utvidgas till att omfatta en bred och inträngande undervisning i modersmålets kultur och historia.

Skolans hemspråksundervisning och hemspråksträningen i förskolan innehåller redan undervisning om ursprungslandets historia och kultur i övrigt samt om dess natur. Med hänvisning härtill föreslår utskottet att motion 1984/85:797 yrkande 1 i nu förevarande del avslås av riksdagen.

Hemspråksklasser m. m.

Sedan läsåret 1979/80 pågår försöksverksamhet med sammansatta klasser och hemspråksklasser på grundskolans låg- och mellanstadier med jämkning av timplanerna. I propositionen föreslås att försöksverksamheten skall upphöra och att sådana klasser skall få anordnas i reguljära former fr. o. m. läsåret 1985/86. En riktning för undervisningen bör vara att åtminstone hälften av den totalt tillgängliga tiden på låg- och mellanstadiet disponeras för undervisning i och på svenska.

Hur undervisningen av invandrare skall organiseras bör enligt propositionen avgöras av vederbörande skolstyrelse. Valet av organisationsmodell bör därvid vara underordnat de allmänna målen för skolan och ha sin utgångspunkt i elevens behov av språkstöd och i lokala förhållanden. I detta sammanhang framhåller föredragande statsrådet särskilt vikten av samverkan mellan elever med svenska som modersmål och elever med andra hemspråk. Vidare uttalar i propositionen att svenska skall vara det huvudsakliga undervisningsspråket på högstadiet. Annat undervisningsspråk än svenska på högstadiet bör dock undantagsvis kunna förekomma efter individuell prövning och i princip endast för elever som kommit till Sverige sent under skolpliktsåldern.

Enligt motion 1984/85:797 yrkande 5 (vpk) bör riksdagen som sin mening uttala att invandrarbarnen i största möjliga utsträckning bereds möjlighet till undervisning i enspråkig grupp.

Utskottet avstyrker yrkandet. Målet för hemspråksundervisningen är en aktiv tvåspråkighet. Utskottet föreslår att riksdagen med avslag på motion 1984/85:797 yrkande 5 godkänner vad som i propositionen har förordats om anordnande av hemspråksklasser och sammansatta klasser på grundskolans låg- och mellanstadier.

Helhetssyn förskola – skola. Resursfrågor m. m.

I propositionen framhålls att målet för språkstödet i förskolan bör överensstämma med det övergripande målet för hemspråksundervisningen i skolan, dvs. att vara ett led i utvecklingen mot en aktiv tvåspråkighet.

Med stöd i den uppfattning som framförts av både SKU och flera remissinstanser, däribland invandrarpolitiska kommittén, anser föredragande statsrådet att insatserna för hemspråksverksamheten i förskolan och skolan bör bedömas i ett sammanhang. En prioritering av vilka insatser som krävs bör enligt statsrådet göras på lokal nivå. Detta förutsätter enligt hans mening att man i kommunerna planerar hemspråksinsatserna med utgångspunkt i en samsyn mellan insatserna i förskolan och grundskolan. Ett ökat samarbete mellan socialnämnd och skolstyrelse i dessa frågor bedöms därför som nödvändigt.

Statsbidrag till hemspråksträning för fem- och sexåringar med annat hemspråk än svenska utgår från ett anslag under femte huvudtiteln. För år 1984 har detta bidrag fastställts till 3 375 kr. för varje barn som deltar i bidragsberättigad verksamhet.

För undervisning i hemspråk och för studiehandledning på hemspråket i grundskolan utgår enligt gällande statsbidragsbestämmelser 1,1 veckotimmar per elev och läsår. Om särskilda skäl föreligger, får länskolnämnden besluta att bidrag skall utgå för ytterligare högst 0,3 veckotimmar per elev. För redovisningsåret 1983/84 uppgick statsbidraget till 3 166 kr. per lärarveckotimme. Statsbidrag utgår också till kostnader för undervisning i svenska som andraspråk. Bidraget utgår för högst fyra veckotimmar för varje grupp av elever enligt föreskrifter som SÖ meddelar.

Höjda statsbidrag m. m. begärs i en motion. Enligt motion 1984/85:797 (vpk) bör riksdagen sålunda besluta dels att antalet lärarveckotimmar per enskild invandrarelev ökas från 1,1 till 1,5 (yrkande 2), dels att varje elev skall garanteras minst fem veckotimmar statsbidragsberättigad hemspråksundervisning (yrkande 3 b).

Utskottet konstaterar att ett bifall till motionsyrkandena om ökade resurser för hemspråksundervisningen skulle innebära avsevärt ökade kostnader för staten. Med hänvisning härtill anser utskottet att riksdagen bör avslå motion 1984/85:797 yrkandena 2 och 3 b.

SÖ har föreslagit att nuvarande statsbidragssystem för hemspråksundervisning ses över i syfte att nå fram till en mera behovsinriktad fördelning inom nu gällande kostnadsramar. På motsvarande sätt bör enligt SÖ en översyn göras av statsbidragsbestämmelserna vad gäller resurser för undervisning i svenska som andraspråk. Föredragande statsrådet delar SÖ:s uppfattning att nämnda bestämmelser behöver ses över och anmäler i propositionen att han har för avsikt att föreslå regeringen att ge SÖ i uppdrag att genomföra en sådan översyn.

Enligt motion 1984/85:1545 (s) bör *statsbidragen till hemspråksträning i förskolan och hemspråksundervisning i grundskolan* föras samman till en resurs, som tilldelas kommunen. På så sätt skulle möjligheter skapas för de kommuner som så önskar att förstärka undervisningen i förskolan. Motionärerna anser att en sådan förstärkning skulle leda till avsevärda fördelar. Sälunda skulle invandrarbarnens sociala situation påverkas i positiv riktning och deras skolstart underlättas. Behovet av samordnade statsbidrag bör enligt yrkande 1 i motionen av riksdagen ges till känna för regeringen. Med samma motivering framställs ett motsvarande yrkande i motion 1984/85:2758 yrkande 3 (fp). Ett tillkännagivande i syfte att ge kommunerna ökade möjligheter till en friare användning av statsbidragen till hemspråksträning i förskolan och hemspråksundervisning i grundskolan begärs även i motion 1984/85:1148 (s).

Utskottet har inledningsvis i detta avsnitt återgett vad föredragande statsrådet anfört om en samlad syn på insatserna i förskolan och grundskolan. Det kan noteras att statsrådet fäst särskild vikt vid en ökad samverkan på det lokala planet när det gäller planering av insatserna. Utskottet delar den uppfattning statsrådet därvid gett uttryck för.

De statliga bidragen som finns för hemspråksträning och hemspråksundervisning utgår enligt helt olika system. Enligt vad utskottet inhämtat är avsikten att det skall ingå i SÖ:s bidragsöversyn att i samråd med socialstyrelsen överväga vilka möjligheter som finns att i viss mån samutnyttja statsbidragen vad gäller hemspråksträningen i förskolan resp. hemspråksundervisningen i grundskolan.

Med hänsyn till att den i motionerna aktualiserade samordningsfrågan sålunda kan väntas bli belyst och prövad i översynsarbetet finns det inte anledning för riksdagen att göra ett tillkännagivande av det slag som begärs i motionerna 1984/85:1148, 1984/85:1545 yrkande 1 och 1984/85:2758 yrkande 3. Riksdagen bör alltså avslå de tre motionsyrkandena.

I motion 1984/85:1545 (s) anfördes att det är angeläget att den förändring av statsbidraget till hemspråksundervisningen som kan bli följderna av den aviserade bidragsöversynen inte blir negativ för de kommuner som har störst behov av statligt stöd för invandrarundervisning. Därmed avser motionärerna *stora invandrarkommuner med många invandrargrupper*, t. ex. Botkyrka kommun i Stockholms län. I motionen (yrkande 2) föreslås riksdagen som sin mening ge regeringen till känna att det vid bidragsöversynen skall tas hänsyn till kommuner av detta slag.

I motion 1984/85:1853 (vpk) hävdades att ytterligare resurser behöver tillföras om inte översynen av statsbidraget skall resultera i försämringar i olika avseenden. Även i denna motion föreslås riksdagen fästa regeringens uppmärksamhet på de särskilda problem som kommuner och områden med mycket hög andel invandrare har.

Enligt utskottets mening bör en översyn av statsbidragsbestämmelserna,

såsom förutskickats i propositionen, inriktas på att åstadkomma en mer behovsriktad fördelning. Vad beträffar de önskemål som framställs om uttalanden till förmån för vissa kommuner anser utskottet att dylika uttalanden skulle innebära onödiga begränsningar av bidragsöversynen. Enligt utskottets mening bör riksdagen inte medverka till sådana begränsningar. Utskottet avstyrker av detta skäl motionerna 1984/85:1545 yrkande 2 och 1984/85:1853.

Svenskundervisningen i invandratäta områden tas upp i motionerna 1984/85:1346 (s) och 1984/85:2498 (fp). I anslutning till dessa motioner behandlar utskottet även motion 1984/85:2533 (vpk), i vilken undervisningen i svenska som andraspråk aktualiserats.

I motion 1984/85:1346 framhålls att eleverna i invandratäta bostadsområden far illa både språkligt och kulturellt sett. För dessa elever behövs, betonar motionärerna, stora samhällsinsatser för att skapa en bättre språklig miljö. I motionen framförs bl. a. den uppfattningen att kommuner med bostadsområden/rektorsområden med mer än 30 % invandrarelever bör kunna få möjlighet att ansöka om bidrag för att kunna genomföra åtgärder av olika slag. De skulle gälla särskilda insatser direkt i skolan för att befärja svenska språkets användning där eller avse bibliotek, andra kulturinstitutioner och det lokala föreningslivet. I motionen begärs att riksdagen gör ett tillkännagivande om behovet av sådana särskilda insatser.

Undervisningen i svenska i grundskolan bygger, framhålls det i motion 1984/85:2498, på att svenskan är det språk som talas i klassen, i skolan, i hemmet och i närsamhället. I invandratäta kommuner är situationen emellertid en annan. Motionären betonar att svenska språkets ställning blir mycket svag i sådana områden. I de mest invandratäta områdena räcker det enligt hans mening inte till med de åtgärder som i budgetpropositionen föreslagits i syfte att förstärka svenskämnets ställning i grundskolan. Från denna utgångspunkt yrkas i motionen att riksdagen begär förslag till ytterligare åtgärder för att förstärka svenskundervisningen i ett antal mycket invandratäta områden.

Enligt utskottets mening behandlas i de båda nu aktuella motionerna viktiga och samtidigt svårlösta problem. Utskottet delar uppfattningen att särskilda insatser – både i och utanför skolan – behövs för att förbättra de förhållanden som beskrivs i motionerna. Med anledning av de önskemål som motionerna utmynnar i vill utskottet anföra följande.

I den del av budgetpropositionen utskottet nu behandlar återkommer föredragande statsrådet vid upprepade tillfällen till betydelsen av att skolan ger invandrareleverna goda kunskaper i svenska språket. Utskottet anser sig därför kunna räkna med att undervisningen i och på svenska kommer att säkerställas bl. a. genom de riktlinjer och ramtimplaner för undervisningen för elever med annat hemspråk än svenska som avses bli utfärdade. Därjämte vill utskottet peka på att den satsning på att förstärka svenskämnets situation och kulturens ställning i skolan som föreslås i årets budgetproposition bör

kunna ge positiva effekter inom invandratäta områden.

Mot bakgrund av att de problem motionerna behandlar berör hela det invandrapolitiska området vill utskottet också erinra om att regeringen anmält sin avsikt att inför vårriksdagen presentera en invandrapolitisk proposition. Utskottet ser det som naturligt att regeringen i det sammanhanget återkommer till behovet av ytterligare insatser i den riktning motionärerna föreslår. Vad utskottet sålunda anfört med anledning av motionerna 1984/85:1346 och 1984/85:2498 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vad därefter beträffar motion 1984/85:2533 om förstärkning av ämnet svenska som andraspråk vill utskottet framföra följande.

Den planerade, tidigare redovisade, översynen av bestämmelserna om statsbidrag till hemspråksundervisning m. m. avses innefatta även en analys av behovet av resurser för undervisningen i svenska som andraspråk. Av propositionen framgår att föredragande statsrådet anser att det bör vara möjligt att inom ramen för oförändrade resurser genomföra förstärkningar av denna undervisning. Med hänsyn bl. a. härtill föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1984/85:2533.

Vissa åtgärder inom gymnasieskolan

Enligt nu gällande regler anordnas i gymnasieskolan undervisning i hemspråk som ämne för de elever som har minoritetsspråk som hemspråk. För samma elever skall också anordnas studiehandledning på hemspråket i annat eller andra ämnen. Verksamheten ersätter undervisning av motsvarande omfattning i ett eller flera obligatoriska ämnen på elevens studieväg.

För att göra det möjligt att delta i undervisning i hemspråk utan att övrig undervisning blir begränsad har SKU föreslagit att det skall ges möjlighet att studera hemspråket utanför timplanen. I propositionen föreslås att elever med annat hemspråk än svenska får studera hemspråket i form av utökad studiekurs i gymnasieskolan.

Utskottet, som erinrar om att utskottet i det föregående avstyrkt motion 1984/85:2822 yrkande 24 om avskaffande av rätten till hemspråksundervisning i gymnasieskolan, föreslår att riksdagen med avslag på motionsyrkandet i nu aktuell del godkänner vad som i propositionen förordats om studier av hemspråk som utökad studiekurs.

Särskilda åtgärder för finskspråkiga elever

Den finska gruppen intar en särställning bland invandrargrupperna bl. a. med hänsyn till det stora antalet finskspråkiga invandrare och de nära banden mellan Finland och Sverige. Mot bakgrund härav har SKU haft i uppdrag att överväga bl. a. om finska språket skulle ges en särskild ställning i det svenska skolsystemet. På grundval av SKU:s förslag föreslås i propositionen olika

åtgärder för finskspråkiga elever.

En pedagogisk utvecklingsverksamhet förordas komma till stånd. Avsikten med verksamheten är att vid skolenheter i några kommuner bedriva ett systematiskt pedagogiskt utvecklings- och uppföljningsarbete med särskild inriktning på kvalitetsfrågor i undervisningen. Förslaget bygger på att man samordnar och samlat utnyttjar de resurser som finns lokalt, regionalt och centralt. Avsikten är att utvecklingsarbetet skall ske i nära samverkan med personalutbildning, läromedelsutveckling och forskning. Samverkan förutsätts också ske med berörda myndigheter i Finland. I den förordade utvecklingsverksamheten bör enligt propositionen ingå viss försöksverksamhet med tvåspråkig undervisning på grundskolans högstadium.

För särskilda insatser i samband med den pedagogiska utvecklingsverksamheten och för vissa övriga insatser för finskspråkiga elever har 2 milj. kr. beräknats under anslaget Bidrag till driften av grundskolor m. m.

I propositionen föreslås också att en försöksverksamhet med utbildning inom vårdområdet för tvåspråkiga i gymnasieskolan inleds läsåret 1985/86. Enligt förslaget skall för sådan verksamhet få disponeras högst 96 intagningsplatser.

Utskottet har ingen erinran mot vad som i propositionen anförts och föreslagits beträffande särskilda åtgärder för finskspråkiga elever och föreslår att riksdagen godkänner regeringens hemställan i nu berörda delar.

Läroarbetsfrågor

I propositionen anmäls att universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) till regeringen lämnat förslag till vissa förändringar av *hemspråkläroarbetsutbildningen och den särskilda klassläroarbetsutbildning som är avsedd för studerande med finska som modersmål*. De båda föredragande statsråden redovisar i anslutning härtill sin avsikt att föreslå regeringen att ge SÖ och UHÄ i uppdrag att göra vissa ytterligare analyser av läroarbetsbehovet för invandrarundervisningen innan ställning tas till UHÄ:s förslag.

I motion 1984/85:2309 yrkande 4 (c) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motion 1984/85:2306 (c) anförts om läroarbetsfrågor. Motionärerna uppmärksammar nyssnämnda förslag från UHÄ och framhåller för sin del att det är nödvändigt att snabbt förbättra hemspråkläraarnas kompetens. Vidare anser motionärerna att *utbildningen för lärare i ämnet svenska som främmande språk* (andraspråk) behöver förbättras. Motionärerna utgår från att förslag till hur frågan om *kompletteringsutbildning* för denna lärarkategori skall lösas kommer att läggas fram i den proposition om läroarbetsutbildning för grundskolan som aviseras i budgetpropositionen.

Även i motion 1984/85:797 (vpk) uppmärksammas behovet av kompletteringsutbildning för lärare i svenska som främmande språk. Enligt yrkande 7 i motionen bör riksdagen begära att regeringen utarbetar förslag avseende

utbildningens omfattning och dimensionering samt en plan för hur man genom ett fortbildningsprogram skall ge nu verksamma invandrarlärare i svenska möjlighet att uppnå formell kompetens.

Utskottet konstaterar att vissa ytterligare analyser bedömts nödvändiga att göra innan ställning tas till UHÄ:s förslag om förändringar av hemspråklärarutbildningen och den särskilda klassläroverutbildningen för tvåspråkiga studerande. Med anledning härav vill utskottet inte tillstyrka att riksdagen gör några uttalanden rörande dessa utbildningar.

Beträffande utbildningen för lärare i ämnet svenska som främmande språk (andraspråk) har utskottet inhämtat att denna utbildning kommer att tas upp till behandling i den läroverutbildningsproposition som inom en nära framtid kommer att föreläggas riksdagen. Detta gäller även den kompletteringsutbildning som aktualiserats i de båda motionerna. Utskottet finner inte anledning för riksdagen att nu göra några uttalanden om hur nu förevarande läroverutbildningsfråga skall lösas, varför motionerna 1984/85:797 yrkande 7 och 1984/85:2309 yrkande 4 bör avslås.

Läromedel

SKU har föreslagit att en särskild rikscentral för läromedel för invandrar- och minoritetsundervisningen inrättas. En sådan rikscentral skulle ha samma organisatoriska anknytning till statens institut för läromedelsinformation (SIL) som de fyra rikscentralerna för pedagogiska hjälpmedel för handikappade har.

Enligt propositionen bör verksamheten med läromedel för minoritets- och invandrarundervisning (MINV) omfatta också förskolan och även i fortsättningen utgöra en del av SIL. Därigenom uppnås bl. a. en enklare och billigare administration. Sina närmare överväganden och förslag inom läromedelsområdet redovisar föredragande statsrådet under anslagen Statens institut för läromedelsinformation och Stöd för produktion av läromedel.

Utskottet föreslår att riksdagen godkänner den organisatoriska lösning som förordats i propositionen.

Övriga frågor

I propositionen lämnas en redogörelse för vissa frågor som rör hemspråksundervisningen inom kommunal vuxenutbildning och andra former av vuxenutbildning. Vad som anförts i dessa och andra frågor som utskottet inte berört i det föregående har inte föranlett några erinringar från utskottets sida.

Hemställan

Åberopande det anförda hemställer utskottet

1. beträffande *interkulturellt synsätt i undervisningen*
att riksdagen med avslag på motion 1984/85:2309 yrkande 1 utan erinran lägger till handlingarna vad som anförts i proposition 1984/85:100,
2. beträffande *begäran om förslag angående skolans roll i kampen mot rasismen*
att riksdagen avslår motion 1984/85:797 yrkande 4,
3. beträffande *utbyte av benämningen hemspråksundervisning mot modersmålsundervisning*
att riksdagen med avslag på motion 1984/85:797 yrkande 1 i denna del utan erinran lägger till handlingarna vad som anförts i proposition 1984/85:100,
4. beträffande *utbyte av benämningen hemspråksklass mot tvåspråkig klass*
att riksdagen med avslag på motion 1984/85:2309 yrkande 3 utan erinran lägger till handlingarna vad som anförts i proposition 1984/85:100,
5. beträffande *förutsättningarna för rätt till hemspråksundervisning i grundskolan och i gymnasieskolan*
att riksdagen med avslag på motionerna 1984/85:2818 yrkande 12 och 1984/85:2822 yrkandena 17 och 24, samtliga yrkanden i denna del, godkänner vad som förordats i proposition 1984/85:100,
6. beträffande *frågan om obligatorisk hemspråksundervisning*
att riksdagen med avslag på motion 1984/85:797 yrkande 3 a utan erinran lägger till handlingarna vad som anförts i proposition 1984/85:100,
7. beträffande *hemspråksundervisningens förläggning i förhållande till annan verksamhet i grundskolan*
att riksdagen med avslag på motionerna 1984/85:2818 yrkande 12 i denna del och 1984/85:2822 yrkande 17 i denna del godkänner vad som förordats i proposition 1984/85:100,
8. beträffande *viss frivillig hemspråksundervisning*
att riksdagen avslår motionerna 1984/85:1900 och 1984/85:2309 yrkande 2,
9. beträffande *utvidgning av innehållet i hemspråksundervisningen*
att riksdagen avslår motion 1984/85:797 yrkande 1 i denna del,
10. beträffande *anordnande av hemspråksklasser och sammansatta klasser på grundskolans låg- och mellanstadier*
att riksdagen med avslag på motion 1984/85:797 yrkande 5 godkänner vad som förordats i proposition 1984/85:100,

11. beträffande *helhetssyn förskola-skola*
att riksdagen utan erinran lägger till handlingarna vad som anförs i proposition 1984/85:100,
12. beträffande *höjda statsbidrag för hemspråksundervisning m. m.*
att riksdagen avslår motion 1984/85:797 yrkandena 2 och 3 b,
13. beträffande *samordning av statsbidragen till hemspråksträning i förskolan och hemspråksundervisning i grundskolan*
att riksdagen avslår motionerna 1984/85:1148, 1984/85:1545 yrkande 1 och 1984/85:2758 yrkande 3,
14. beträffande *inriktningen av en översyn av statsbidragen till hemspråksundervisning m. m.*
att riksdagen avslår motionerna 1984/85:1545 yrkande 2 och 1984/85:1853,
15. beträffande *förstärkning av undervisningen i svenska*
att riksdagen med anledning av motionerna 1984/85:1346 och 1984/85:2498 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
16. beträffande *förstärkning av ämnet svenska som andraspråk*
att riksdagen avslår motion 1984/85:2533,
17. beträffande *studier av hemspråk som utökad studiekurs i gymnasieskolan*
att riksdagen med avslag på motion 1984/85:2822 yrkande 24 i denna del godkänner vad som förordats i proposition 1984/85:100,
18. beträffande *pedagogisk utvecklingsverksamhet för undervisning av finskspråkiga elever i grundskolan*
att riksdagen godkänner vad som förordats i proposition 1984/85:100,
19. beträffande *försöksverksamhet med tvåspråkig undervisning för finskspråkiga elever på grundskolans högstadium*
att riksdagen godkänner vad som förordats i proposition 1984/85:100,
20. beträffande *försöksverksamhet med utbildning inom vårdområdet för tvåspråkiga elever i gymnasieskolan*
att riksdagen godkänner vad som förordats i proposition 1984/85:100,
21. beträffande *begäran om förslag avseende utbildning av lärare i svenska som främmande språk*
att riksdagen avslår motion 1984/85:797 yrkande 7,
22. beträffande *uttalande om lärarutbildningsfrågor*
att riksdagen avslår motion 1984/85:2309 yrkande 4,
23. beträffande *handhavande av verksamhet med läromedel för minoritets- och invandrarundervisning*
att riksdagen godkänner vad som förordats i proposition 1984/85:100,

24. beträffande *undervisning i övrigt för elever med annat hemspråk än svenska*
att riksdagen utan erinran lägger till handlingarna vad som anförts i proposition 1984/85:100.

Stockholm den 13 februari 1985

På utbildningsutskottets vägnar
KERSTIN GÖTHBERG

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Kerstin Göthberg (c), Lars Gustafsson (s), Birgitta Rydle (m), Helge Hagberg (s), Lennart Bladh (s), Göran Allmér (m), Pär Granstedt (c), Iris Mårtensson (s), Lars Svensson (s), Birger Hagård (m), Gunnar Hökmark (m), Ingvar Johnsson (s), Barbro Nilsson i Örnköldsvik (s), Linnea Hörlén (fp) och Nils Berndtson (vpk).

Reservationer

1. Utbyte av benämningen hemspråksundervisning mot modersmålsundervisning (mom. 3)

Nils Berndtson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 6 börjar "Riksdagen har" och slutar "denna del" bort ha följande lydelse:

Med hänsyn till att både svenskar och medborgare i andra länder refererar till sitt första språk som modersmål anser utskottet att det finns goda skäl att ändra benämningen i enlighet med vad motionärerna förordat. Utskottet, som erinrar om att bl. a. flera invandrar- och minoritetsorganisationer önskar en sådan ändring, föreslår således att riksdagen med bifall till motion 1984/85:797 yrkande 1 i denna del som sin mening ger regeringen till känna att begreppet hemspråksundervisning bör bytas ut mot modersmålsundervisning.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *utbyte av benämningen hemspråksundervisning mot modersmålsundervisning*

att riksdagen med bifall till motion 1984/85:797 yrkande 1 i denna del och med avslag på proposition 1984/85:100 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

2. Utbyte av benämningen hemspråksklass mot tvåspråkig klass (mom. 4)

Kerstin Göthberg (c) och Pär Granstedt (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 6 börjar "I likhet" och slutar "yrkande 3" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets uppfattning har utredningen anfört övertygande skäl för sitt förslag. Det har också stötts vid remissbehandlingen. Utskottet föreslår därför för sin del att riksdagen med bifall till motion 1984/85:2309 yrkande 3 som sin mening ger till känna för regeringen att benämningen hemspråksklass bör bytas ut mot tvåspråkig klass.

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *utbyte av benämningen hemspråksklass mot tvåspråkig klass*

att riksdagen med bifall till motion 1984/85:2309 yrkande 3 och med avslag på proposition 1984/85:100 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. Förutsättningarna för rätt till hemspråksundervisning i grundskolan och i gymnasieskolan (mom. 5)

Birgitta Rydle, Göran Allmér, Birger Hagård och Gunnar Hökmark (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 7 börjar "Med anledning" och på s. 8 slutar "i gymnasieskolan" bort ha följande lydelse:

I det nuvarande besvärliga statsfinansiella läget måste besparingar göras även inom utbildningsområdet. Från denna utgångspunkt är de förändringar i fråga om rätten till hemspråksundervisning som föreslås i propositionen positiva, framför allt när det gäller kraven på elevernas kontakt med hemspråket. Enligt utskottets mening behöver emellertid även andra förändringar vidtas.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att hemspråksundervisningen i skolan bör koncentreras till låg- och mellanstadierna. Därigenom ges barnen i de lägre åldrarna den språkliga identitet som är nödvändig för begreppsbyggnad och abstrakt tänkande. På högstadiet bör hemspråksundervisning förekomma endast undantagsvis för att helt utgå i gymnasieskolan. För gymnasiestuderande bör eventuell nödvändig hemspråksträning ske i andra former, t. ex. genom studieförbund eller invandrarorganisationer. Riksdagen bör alltså med bifall till yrkande 24 i motion 1984/85:2822 besluta att rätten till hemspråksundervisning i gymnasieskolan skall avskaffas.

Utskottet anser att de riktlinjer för rätten till hemspråksundervisning m. m. som förordas i motionerna 1984/85:2818 och 1984/85:2822 är väl avvägda. De bör enligt utskottets mening kunna utgöra en god grund för den ytterligare prövning av hemspråksundervisningens organisation och omfatt-

ning som utskottet finner nödvändig. Syftet med en sådan prövning bör alltså vara att begränsa antalet undervisningstimmar. Därvid bör även föräldrarnas roll liksom invandrарorganisationernas medverkan särskilt uppmärksammas. Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen begär att regeringen i enlighet med motionsyrkandena återkommer till riksdagen med förslag till nya regler för hemspråksundervisningen.

Vad utskottet nu anført om nya regler för hemspråksundervisningen i grundskolan bör riksdagen med bifall till motionerna 1984/85:2818 yrkande 12 och 1984/85:2822 yrkande 17 i nu förevarande delar som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *förusättningarna för rätt till hemspråksundervisning i grundskolan och i gymnasieskolan*

att riksdagen med bifall till motion 1984/85:2822 yrkande 24 i denna del beslutar avskaffa rätten till hemspråksundervisning i gymnasieskolan samt med bifall till motionerna 1984/85:2818 yrkande 12 i denna del och 1984/85:2822 yrkande 17 i denna del och med avslag på proposition 1984/85:100 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anført,

4. Frågan om obligatorisk hemspråksundervisning (mom. 6)

Nils Berndtson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 8 börjar "Alltsedan hemspråksreformen" och på s. 9 slutar "yrkande 3 a" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening har det i motion 1984/85:797 anförts övertygande argument för en obligatorisk hemspråksundervisning. Utskottet föreslår att riksdagen med bifall till motion 1984/85:797 yrkande 3 a som sin mening ger regeringen till känna att modersmålsundervisningen bör göras obligatorisk och ges samma ställning som övriga obligatoriska ämnen i grundskolan.

dels att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *frågan om obligatorisk hemspråksundervisning*

att riksdagen med bifall till motion 1984/85:797 yrkande 3 a och med avslag på proposition 1984/85:100 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anført.

5. Hemspråksundervisningens förläggning i förhållande till annan verksamhet i grundskolan (mom. 7)

Birgitta Rydle, Göran Allmér, Birger Hagård och Gunnar Hökmark (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 9 börjar "Utskottet vill" och slutar "berörda delar" bort ha följande lydelse:

I likhet med motionärerna anser utskottet att hemspråksundervisningen skall förläggas till tid utanför ordinarie schema. Därigenom undviks för invandrarbarnen besvärande avbrott i den ordinarie undervisningen. Samtidigt förstärks möjligheterna att samla barn från flera större och framför allt mer homogena grupper, vilket är fördelaktigt ur pedagogisk synvinkel. Utskottet föreslår alltså att riksdagen med bifall till motionerna 1984/85:2818 yrkande 12 och 1984/85:2822 yrkande 17 i nu berörda delar som sin mening ger till känna för regeringen vad utskottet anfört om hemspråksundervisningens förläggning.

dels att utskottets hemställan under 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande *hemspråksundervisningens förläggning i förhållande till annan verksamhet i grundskolan*

att riksdagen med bifall till motionerna 1984/85:2818 yrkande 12 i denna del och 1984/85:2822 yrkande 17 i denna del och med avslag på proposition 1984/85:100 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. Viss frivillig hemspråksundervisning (mom. 8)

Vid bifall till reservation 5

Birgitta Rydle, Göran Allmér, Birger Hagård och Gunnar Hökmark (alla m) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 9 börjar "Den form" och på s. 10 slutar "yrkande 2" bort ha följande lydelse:

Utskottet har nyss förordat att hemspråksundervisningen skall förläggas till tid utanför ordinarie schema. Vid en sådan förläggning kommer undervisning i den form som de s. k. lördagsskolorna representerar naturligen att öka i omfattning. Därmed synes syftet med motionerna 1984/85:1900 och 1984/85:2309 yrkande 2 i huvudsak vara tillgodosett utan något särskilt tillkännagivande till regeringen, varför de bör avslås av riksdagen.

7. Viss frivillig hemspråksundervisning (mom. 8)

Kerstin Göthberg (c) och Pär Granstedt (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 9 börjar "Den form" och på s. 10 slutar "yrkande 2" bort ha följande lydelse:

I motion 1984/85:2309 hävdas att det antal timmar som kan anslås till hemspråksundervisning inom ramen för den ordinarie skoldagen är för litet för att man skall kunna uppnå den aktiva tvåspråkighet som är målet med undervisningen av invandrarbarn. Utskottet delar denna uppfattning. Det är emellertid svårt att öka hemspråksundervisningen, då nuvarande regler oftast förutsätter att invandrareleverna i så fall måste välja bort andra ämnen och därmed gå miste om undervisning som deras svenskspråkiga kamrater får. Från nu angivna utgångspunkter har den frivilliga hemspråksundervisningen en viktig funktion att fylla. Utskottet anser att riksdagen med bifall till motion 1984/85:2309 yrkande 2 bör begära att regeringen ger SÖ i uppdrag att initiera en försöksverksamhet med frivillig hemspråksundervisning utanför schematid i ett antal kommuner. Därigenom kan kommunerna få ett bättre underlag för hur sådan undervisning bäst kan organiseras.

Vad utskottet nu anfört om försöksverksamhet med frivillig hemspråksundervisning bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Därigenom blir även syftet med motion 1984/85:1900 delvis tillgodosett.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *viss frivillig hemspråksundervisning*
att riksdagen med bifall till motion 1984/85:2309 yrkande 2 och med anledning av motion 1984/85:1900 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

8. Utvidgning av innehållet i hemspråksundervisningen (mom. 9)

Nils Berndtson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 10 börjar "Skolans hemspråksundervisning" och slutar "av riksdagen" bort ha följande lydelse:

En av förutsättningarna för invandrarbarnen att utveckla sin personlighet och identitet är att de har goda kunskaper i sitt ursprungslands kultur och historia. Utskottet anser att det finns stora brister härvidlag i dagens hemspråksundervisning. Riksdagen bör därför med bifall till motion 1984/85:797 yrkande 1 i denna del uttala sig för en utvidgning av undervisningens innehåll.

dels att utskottets hemställan under 9 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *utvidgning av innehållet i hemspråksundervisningen*
att riksdagen med bifall till motion 1984/85:797 yrkande 1 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

9. Anordnande av hemspråksklasser och sammansatta klasser på grundskolans låg- och mellanstadier (mom. 10)

Nils Berndtson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 10 börjar "Utskottet avstyrker" och slutar "och mellanstadier" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med motionärerna att invandrarbarnens behov av undervisning bäst kan tillgodoses i enspråkiga klasser. Sådana klasser eller grupper bör därför anordnas i största möjliga utsträckning. Riksdagen bör med bifall till motion 1984/85:797 yrkande 5 som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört om undervisning i enspråkig grupp.

dels att utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *anordnande av hemspråksklasser och sammansatta klasser på grundskolans låg- och mellanstadier* att riksdagen med bifall till motion 1984/85:797 yrkande 5 och med anledning av proposition 1984/85:100 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

10. Höjda statsbidrag för hemspråksundervisning m. m. (mom. 12)

Nils Berndtson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 11 börjar "Utskottet konstaterar" och slutar "och 3 b" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att hemspråksundervisningen bör förstärkas och att ökade statsbidrag behövs för att åstadkomma en förbättring. Riksdagen bör således med bifall till motion 1984/85:797 yrkandena 2 och 3 b dels besluta om höjt statsbidrag per deltagande elev, dels begära förslag om bestämmelser beträffande undervisningens minsta omfattning per elev.

dels att utskottets hemställan under 12 bort ha följande lydelse:

12. beträffande *höjda statsbidrag för hemspråksundervisning m. m.* att riksdagen med bifall till motion 1984/85:797 yrkande 2 beslutar att statsbidrag för hemspråksundervisning och studiehandledning på hemspråket i grundskolan skall utgå med 1,5 veckotimmar per elev och läsår och med bifall till motion 1984/85:797 yrkande 3 b som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om undervisningens omfattning,

11. Avslag på förslaget om hemspråk som utökad studiekurs i gymnasieskolan, m. m. (mom. 17)

Vid bifall till reservation 3

Birgitta Rydle, Göran Allmér, Birger Hagård och Gunnar Hökmark (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 14 börjar "Utskottet, som" och slutar "utökad studiekurs" bort ha följande lydelse:

Utskottet har i det föregående föreslagit riksdagen att besluta avskaffa rätten till hemspråksundervisning i gymnasieskolan. Vid riksdagens bifall härtill bör även regeringens förslag om åtgärder inom gymnasieskolan avslås. Som framgår av nästa avsnitt i betänkandet har utskottet dock inte motsatt sig att viss försöksverksamhet för tvåspråkiga elever anordnas inom gymnasieskolans vårdområde.

dels att utskottets hemställan under 17 bort ha följande lydelse:

17. beträffande *studier av hemspråk som utökad studiekurs i gymnasieskolan, m. m.*

att riksdagen med bifall till motion 1984/85:2822 yrkande 24 i denna del avslår proposition 1984/85:100.

Särskilt yttrande

Läromedel (mom. 23)

Birgitta Rydle, Göran Allmér, Birger Hagård och Gunnar Hökmark (alla m) anser:

Vi har i motion 1984/85:2822 hävdad uppfattningen att statens institut för läromedelsinformation (SIL) skall läggas ned. De oundgängligen nödvändiga uppgifter som SIL handhar kan enligt vår uppfattning klaras inom ramen för SÖ:s verksamhet. Detta gäller också de uppgifter som följer av förslaget att permanenta verksamheten med läromedel för minoritets- och invandrarundervisning, vilket vi tillstyrkt. Vårt förslag att medel för verksamheten skall anvisas under SÖ:s anslag behandlar utskottet i ett kommande betänkande.

